

Fél szemmel mindig az égre tekintve

Beszélgetés Iancu Laurával

Iancu Laura térben Magyarfalutól – ezidáig – Budapestig ívelő története valamennyi olyan emberére rímel, aki saját utat választ, nem várja és nem hagyja, hogy mások jelöljék ki a számára megfelelő irányt. Sokrétű alkotói, kutatói tevékenysége mellett a Moldvai Magyarság budapesti szerkesztőjeként, a Magyarfalusi Falunapok szervezőjeként, s számos más formában végez szolgálatot szülőföldjéért, az ott élőkért, gazdagítva világunkat. Az irodalom berkeiben tisztán, csendesen szóló költői hangjával tűnt ki, finom, alakulásában is bölcs lírájával. Iancu Laura képei a maguk szikárságában nekifeszülnek az emberi létet övező káoszhoz, lírájának szubjektív vallomásosságából egy kiforrott értékrend is láthatóvá válik, a számára fontos értékek pusztulásának, pusztításának néhol látomásos, másutt kézzelfogható bemutatása mintegy jelzésekként, kérdőjelekként fordul az olvasók felé.

– *Az elmúlt időszakban nagyobb publicitást kapott az a kezdeményezés, amely moldvai magyar gyermekek taníttatását célozza. Hasonló lehetőséget kaptál annak idején magad is. Úgy vélem, személyes történeted attól vált sorsszerűvé, hogy a felkínált – egyszerre ijesztő és új lehetőségekkel kecsegtető – utat merred vállalni. Röviden összefoglalnád történeted úgy, hogy a konkrét tér-idő dimenziók mellett érzékelhetővé váljék annak szellemi, lelki vetülete, mélysége is?*

– Az én történetem – és a korabeli társaimé – különbözik a mai moldvai gyerekek helyzetétől. Ahhoz, hogy mi magyar nyelvet vagy magyar nyelven tanulhassunk, el kellett hagynunk szülőfalunkat. Csíkszeredába vagy más székelyföldi városba mehettünk. Ma, végre „házhoz megy” a magyar nyelv. Aki akarja, tanulhatja. Azt hiszem ez a két „modell” sok tekintetben más eredményez.

Moldvában nem volt egyszerű (ottani) paraszti életkörülmények között élni, bár a felelőtlenül „idillinek” kommunikált csángó kultúrának nem ez a legtragikusabb eleme. Szülőfalum, Magyarfalu egy elzárt

település. Gyermekkoromban még általános volt, hogy az átlag ember két alkalommal került a városba (ekkor is rajta kívülálló okok miatt): először, amikor megszületett, másodsor pedig, amikor felboncolták (utóbbi azonban csak rendkívüli halálesetek kapcsán fordult elő). A várost először az iskolai tankönyvek képein láttam. Televíziónk nem volt. Emlékszem, amikor édesapámat a városba helyezték, többé nem kötöttek le a népmeséi, amelyeket évekig hallgattunk, már csak a városról szóló elbeszéléseket hallgattuk szívesen.

Ellenállhatatlan vágy élt bennem, hogy azt az ismeretlen világot saját szemmel láthassam. Egy alkalommal megtudtam, hogy az osztályfőnököm Bákóba készül. Haza-szaladtam, belemártottam tenyerem a hipóba és jól bedörzsöltem vele a szemem, remélve, hogy beteg leszek, és másnap reggel az osztályfőnökkel együtt utazhatok Bákóba. Hála Istennek, édesanyám megmentett.

Amikor a nővérem férjhez ment, akkor is azt reméltem, hogy magukkal visznek Bákóba, hiszen gyerekfelügyelőre lesz szükségük. De nem

ez történt. Azon a nyáron, 1991-ben, jött a hír, hogy Csíkszeredába lehet menni magyar nyelven tanulni. A szüleim természetesen hallani sem akartak arról, hogy olyan messzire kerüljek. Ellenállásuknak egyéb okai is voltak. Én viszont csúnyán megfenyegettem őket, aminek az lett a következménye, hogy egész nyáron rajtam tartották a szemüket. Végül, szeptember 13-án hajnalban édesanyám az ágyam mellé tette a csomagomat, egy zseb-kendőbe pénzt kötött, és azt mondta: „apáddal gombászni megyünk”. Fölébrszett. Amikor megérkeztem a buszhoz, a motor már járt... Csíkszeredából már egyenesebb út vezetett Budapestig. Mindhárom helyszín alaposan (meg)formált.

– *Az újabb és újabb elszakadásokkal megőrizhetőek voltak-e a kapcsolatok, barátságok? Egyáltalán, szüleid annak idején hogyan fogadták azt, hogy téged „kiválasztottak”, hogy távol szakadtál. Járt-e ez következményekkel rájuk nézve, hiszen sokat lehet hallani, olvasni arról, hogy a szülők még a helybéli magyar kezdeményezésekhez is félve engedték gyermekeiket?*

– Magyarfalutól soha nem szakadtam el. Ellenkezőleg: úgy érzem, most vagyok igazán magyarfalusi. Mert nem csak „beleszülettem”, hanem választottam. Persze,

fizikailag keveset vagyok otthon. Mégis az egész életem Magyarfaluról szól, hiszen mind a néprajzi, mind az irodalmi munkáim ebből a kultúrából merítenek. Tudatosan! Innen indultam és ide érkeztem vissza. Azt hiszem, az ember csak akkor tud a közösségének szolgálni, ha önmagával is „rendben van”. A tudomány a moldvai magyarság számára tiltott gyümölcs volt. Történelmünkben először kínálkozott alkalom arra, hogy a „magas kultúrát” megízlelhessük. Kár, hogy mindehhez máris csalfa, vak reményeket fűzünk. Önmagában jó, ami van. Ez miért bűn? Hogy mindez kihatással lesz az egész moldvai magyarság helyzetére is, az evidens. Visszatérve a kérdésedre: átlagos képességű gyerek voltam, talán a szorgalmammal és az érzékenységgemmel lógtam ki a sorból. Szüleim nem álmodtak nekem jövőt. Egyszerűen féltettek. Tizenkét esztendő kislány voltam. Számukra is ismeretlen világ volt a Székelyföld, a városi élet. Hallottak persze a sorozatban megújuló rémhírekről, miszerint azzal, hogy Csíkszeredába engedtek, valójában eladtak minket Magyarországnak. Helyi szinten pedig amolyan presztízs-kérdést csináltak az eseményből. Azt beszéltek: nem tudnak enni adni, felnevelni, ezért adtak ki a családból. De ha jól sejttem, a szüleim ebből semmit nem fogtak fel, egyszerűen féltettek. Ösztönösen. Zaklatás már akkor is volt. Még hozzá az akkori plébános részéről. Az iskola, a hatóságok mint ha megfeledeztek volna rólunk.

– Mit tett a plébános?

– Azokat az anyákat, akik gyermekeiket a Székelyföldre adták iskolába, azzal fenyegette, zsarolta, hogy elkárhoznak. Hogy nem ad feloldozást, nem temeti el, nem es-

keti meg azt, aki a családból erre majd rászorul. A kántort – minthogy az ő fia is köztünk volt – elbocsátotta állásából. Istennek hála, Magyarfaluban ma egy fiatal, jószándékú plébános szolgál.

Gyermekkori kép (Csoma Gergely felvétele)

– Voltak-e szülőföldeden, s később olyan emberek, akik jelentősen befolyásolták utadat?

– Apai nagyanyám a templom előénekes, olykor a kántor helyettese volt. Magyarfaluban latin és magyarnyelvű imaalkalmak voltak – amelyeket gyakran ő vezetett – egészen az 1960-as évekig. Idős korára már nem szeretett egyedül éjszakázni, ezért a negyven valahány unokája közül valakinek mindig mellette kellett lennie. A szülőházat édesapám – mint legfiatalabbik fiú – örökölte, így mi nagyanyámmal egy udvaron éltünk. Azt hiszem, édesanyám mellett a nagyanyám hagyott „markáns” nyomot bennem.

– Felfedhetők ezek a nyomok?

– Nagyanyám hagyatékként tartom számon az idegen/távoli/lehe-

tetlen iránti vágyódást, érdeklődést. Olykor napokra is eltűnt, majd hazakerült és elmesélte, hol járt. „Van egy komám Nagyapatakbá”, „van egy keresztleányok Ploszkucényba, hezza vótam” – ilyeneket mondott.

Ha árus jött a faluba, csakis nála/nálunk szállt meg. Tulajdonképpen egy gorzafalvi fazekas lova rúgta meg, abba halt bele. Kíváncsi természete volt, sokat moralizált és gondolkodott, ami szokatlan volt. Ezt nem azért mondom, mert ilyenek láttam, hanem azért, mert a helyiek ma is ezt beszélnek róla. És nagyszerű énekes lehetett, Jáki Sándor Teodóz atyának is énekelt.

Édesanyám? Sajnos nincs rá szó... Végtelenül szelíd, túlságosan is alázatos. Édesanyám minden pillanatban velem van. Látja, mit teszek, hogyan viselkedem, mit mondok. Nélküle semmi nem lehetséges...

– Csíkszeredában is akadtak támogatóid?

– Két nevet kell kiemelnem, azzal a megjegyzéssel, hogy valójában az egész városnak, különösen a tanárainknak és nevelőinknek tartozom köszönettel. Borbáth Erzsébetét és Ferenczes Istvánét. Borbáth Erzsébet volt akkor a József Attila Általános Iskola igazgatója, amikor én odakerültem. Erzsike néni csodálatos ember és tökéletes pedagógus volt. Egyszerűen annyira szerettük őt, hogy ettől az egész rendszer működött, pedig nem volt egyszerű. Idővel a tanár-diák viszonyból barátság lett köztünk, sőt ha szabad költőinek lenni: Ferencszessel együtt ők az én szellemi szülőim. Amikor Ferenczes Istvánnal személyesen is megismerkedtem, akkor már Budapesten tartózkodtam. Az ő érdeme az, hogy mi ketten itt most beszélgetünk.

– Mikor, hol találkoztatok? Hogyan segített téged alkotói utadon?

– Minthogy ő Csíkszeredában élt, én pedig Budapesten, sokáig csak leveleztünk. Hazautazásaim során vonatcsatlakozás miatt egy fél napot mindig Szeredában kellett töltenem, ilyenkor Borbáth Erzsikénél és a Székelyföld Szerkesztőségénél voltam. Ferenczes István mindig azt kérte: olvassak. Verstant és költészetet. Ilyen tárgyú könyveket adott. Egy-egy szöveget kivesztünk, átbeszéltünk. De, tulajdonképpen az irántam való bizalmával tette vagy adta a legtöbbet, ami engem rendkívül elkötelezett. Precíz kritikus. A mai napig félek, hogy csalódást okozok neki. Mielőtt verseket küldenék a szerkesztőségekbe, Ferenczes véleményét képzelem el, szinte hallom. És természetesen nagyon szeretem a költészetét. Különösen az utóbbi évek alkotásait.

– *A csángó kifejezést a csang / csáng igéből származtatják, a csángók költöző, telepes mivoltára utalva. Jelentése így csavarog, vándorol, elkóborol, kószál. Ugyanakkor*

többben vitatják magát a megnevezést, s eleve az egységes csángó kifejezés használatát, elkülönítve a középkorban betelepített moldvai magyarságot a XVII–XIX. században több hullámban érkező székely menekültektől. Emellett több helyütt olvasható, hogy a csángó kifejezés szomorú sorsközösséget takar, sehová sem tartozást, magyarságtól, románságtól eltávolodott létet, rendelkezik a keveredettséggel, tökéletlenség pejoratív jelentéstartalmával is. Mit takar számodra a csángó szó, a csángó lét?

– Amíg Magyarfaluban éltem, úgy tudtam: magyar vagyok. Még hozzá onnan, hogy az iskolai szünetekben a román tanáraink figyelemztettek minket román kiejtésű magyar nyelven: „ne beszélj magyar!”. Másodsor már nem mondták, hanem pofoztak. Persze, nagyanyám is mesélt arról, hogy mi magyarok vagyunk. Mindez akkor is

és ma is annyira evidens dolog volt Magyarfaluban, hogy az emberek egyszerűen nem értették, hogy erről miért kell beszélni, mit kell ezen pontosítani, tisztázni. Ezt a „magyarok vagyunk”-ot azonban nem polgári vagy nemzet(politika)i értelemben használtuk, hanem anyanyelvünk mibenlétét fejeztük ki vele.

Csíkszeredában viszont megtudtam: csángó, csángómagyar vagyok. Aztán sokáig nem tudtam, hogy ki vagyok.

Az általad is felsorolt tényezők miatt nem tartom sem relevánsnak, sem szerencsésnek a csángó kifejezést. Ahány település, annyi eredettörténet. A falvak közötti belső kapcsolattartás nem volt jellemző, aminek következtében kialakulhatott volna egy moldvai/csángó „mi” tudat. (Egyébként szerintem az identitáskérdés, a „mi tudat” korunk (rög)eszméje, egy tudományos, számomra erőltetett és merev kategória). A katolikus mivoltuk az egyet-

A család (felső sor; balról: bátyám, Edvárd; édesanyám, Eugénia; édesapám, Pál; sógorom, János; nővérem, Fabiola; sógornőm, Bibiana; középső sor; jobbról: bátyám, Dénes; mellette lánya, Mónika; Máriusz öcsém; Ciprián öcsém; előtte Bianka, Fabiola lánya; elől: Razvan fia, mellette Kamilla, Dénes kisebbik lánya.

len tényező, aminél fogva ők együvé tartoznak. Belső kapcsolathálójuk a ritka árucserre mellett egyedül a vallásos alkalmak, búcsúk eseményeire terjed ki. Itt most nagyon leegyszerűsítettem a jelenséget.

– *Értem. Feltűnt, hogy többes szám harmadik személyben fogalmaztál, kvázi kívülállóként. Jellemző rád ez a kívül-belül-lét, kettős nézőpont? Miért?*

– Néhány kérdésben csak kívülálló, máskor csak belső lehetek, de a legtöbb esetben kívül-belül kell állnom. Ez a személyes élettemmel függ össze. Magyarfalva is és én is rengeteget változtunk az elmúlt húsz esztendőben, de ez a változás két külön úton haladt. Ez egyébként nem csángó sajátosság, az egész világra jellemző a migráció. Esetemben itt is etikai természetű problémák merülnek fel. Hogyan ne éljek vissza az „adatközlők” bizalmával, milyen elméleti keretek között tárgyaljam a helyi vallási sajátosságokat. A gyűjtés folyamatában én egy vagyok közülük. Ismerem az egész falu rokonsághálózatát. Bármiről szólnak, tudom, kiről és miről beszélnek. Ismerem a konfliktusok (múltbéli) gyökereit. Az elmúlt tizenöt esztendő alatt azonban sok szempontból eltávolodtam, de nem tőlük, hanem kulturális értelemben. Kívülről is tudom látni Magyarfalut. Ez a kettőség sok tekintetben szerencsés, de bizonyos esetekben lelki problémát okoz.

Ma egészen más ok miatt viszonyulok ambivalensen a csángó kifejezéshez.

– *Miért, hogyan?*

– Létezik egy kemény csángó-etno-biznisz, ami számomra természetesen rendkívül ellenszenves, közösségemre, családomra nézve pedig bántó, tisztességtelen. Erről nagyon nehéz értekezni, hiszen a „csángó-ügy” egésze olyan mértékben homályos és átláthatatlan, hogy a határok, a tisztánlátás aligha lehetséges. A szomorú ebben az, hogy a helyzet „kifehérítése” mintha senkinek nem volna „érdeke”. Arról nem is beszélve, hogy maguk a csángók erről – néhány, tíz-húsz embertől eltekintve – egészen egyszerűen semmit nem tudnak.

– *Már diákkorodban kutatásokat végeztél szülőfaludban, melyet később egy tudatosabb szakmai gyűjtő- és elemző munka követett. Szólnál bővebben kutatási területeidről, hogyan látod és szeretnéd láttatni egy közösség szellemi, tárgyi hagyományait, vallásosságát?*

– A gyerekvilág sajátossága, hogy a gyerekek egyéni ismereteiket egymással megosztják. A maga

sóbb a szeredai tanáraink feladatult osztották ki a helyi szokások, folklór szövegek gyűjtését, dolgozatok, fogalmazások készítését. És adta magát, hogy ha már megismertem, szalagra rögzítettem a magyarfalusi népdalokat, népmeséket, meghallgattattam azokat az otthon maradt társaimmal is. És elindult a „hagyomány visszatánulásának” folyamata – valóságos gyerekcipőben. Valahányszor hazamentem, tíz-húsz gyerek minden nap eljött az udvarunkra és tanultunk. Valamivel később magyar nyelvet is tanítottam nekik. (Ez nem olyan nagy dolog. Még akkor is hiányzott vagy ritkán volt tévé az otthonokban, egyszerűen „elütöttük” az időt). Az, hogy nyolc-tíz évvel később ebből könyvek születtek, már azoknak a helyi mesemondóknak köszönhető, akik egész egyszerűen azt kérték tőlem, hogy hadd mondják el, amit tudnak, hisz ma-holnap meghalnak, maradjon valami mögöttük. Főként olyan idős özvegyek voltak, akik húsz-

harminc éve magányosan éltek, fiaik ki tudja, hol, hogyan léteztek a világban.

A vallás, mint (néprajzi) érdeklődésem központi témája, már személyes döntés – persze, cseppet sem véletlenül. A vándorló ember kénytelen találkozni a katolicizmussal (gyakorlati) sokszínűségével. Ebben az első óriási lépést

György Attilával (a *Pár csángó szó című verseskötet előszavának írójával*) és Ferenczes Istvánnal a *Csikszeredai könyvbemutatón* (2004)

természetes rendje szerint ez nálunk is így történt. Magyarfaluban a székegy dalokkal, játékokkal, higiénikusabb szokásaimmal, Csikszeredában pedig a magyarfalusi népdalokkal, mesékkel arattam sikert. Ké-

Csikszereda jelentette, Budapesten ez a szembesülés már krízissé alakult. A „másság” megtapasztalása persze ürügy, formai dolog volt. Valójában az ember személyes fejlődéséről, felnőtté válásáról (is) szólt a

történet. Tény, hogy az összeomlott világképet újra kellett konstruálni. El is végeztem a teológiai fakultást.

A néprajzi kutatásaimmal kapcsolatosan pedig azt a szint/hangot/szemléletet szeretném beemelni a tudományos diskurzusba, amely éppen „bennszülött” mivoltomnál fogva adja magát. Nagyon nehéz út, aminek a leg súlyosabb kérdései etikai természetűek. Ilyenfajta aggályaim általában valamennyi emberre irányuló kutatással kapcsolatosan fennállnak.

– *Költészetet saját meglátásod szerint mennyiben befolyásolta, hogy moldvai magyarnak születted?*

– Versfaragóvá szülőfalumon kívül eső vidéken, Budapesten lettem. Úgy gondolom, az irodalommal, a filozófiával, a művészettel való „találkozás”, „ütközés” volt a megszólalást kiváltó ok. Nyilván az is sokat számított, amit én vittem bele ebbe a találkozásba. Egyszer valaki mondta is nekem, hogy ebből a nagy kulturális váltásból vagy zseniként, vagy öngyilkosként fogok kikerülni. (Hogy a többi százötven moldvai egyetemistára milyen sors vár, azzal nem foglalkozott). Egyik sem lettem (még). Hála Istennek az élet a fantáziánknál is sokszínűbb, nemhogy a prognózisainknál ne volna külön! Az, hogy moldvai magyarnak születtem – de hangsúlyoznám, nem az annak születés pusztá ténye, hanem az, hogy én megismertem és megszerettem ezt a kultúrát – színezi a stílust, a hangot, ami én vagyok. Az eredet, az élet-történet meghatározó persze, de ön-

magában semmit nem tesz hozzá a művészethez. Különösen akkor nem, ha a szerző nem tudja személyes élményeit az egyetemesség dimenziójába emelni – úgy, hogy az egyedi ott is egyedi maradjon. Hogy az eredet kötelez – az egy egészen más kérdés.

Könyvbemutató a Liteában. Jáki Sándor Teodózzal, Domokos Máriával, Paksza Katalinnal és Cs. Varga Istvánnal

– *Mikor kezdted verset írni? Kap-tál-e biztatást? Első köteted, a Pár csángó szó Csíkszeredában jelent meg. Mikor és – esetekben adódik a kérdés – hol kapcsolódtál be az irodalmi életbe? Mennyire volt befogadó a budapesti közeg, kihez tudtál fordulni? Nem tartottál attól, hogy a felszínen maradv a mutogatható unikumot keresik benned?*

– Az első sorokat Csíkszeredában írtam. Dalok, népdalok voltak. Átírtam a népdalok szövegét, személyes problémáimat énekeltem meg. Budapesten ismertem meg Somos Bélát, aki irodalmat tanított nekem. A tanár úr sorozatosan aláhúzta a dolgozataim néhány sorát, és melléírta: „szép”. Aztán egyszer megkérdezte: nem lehetséges-e az, hogy én írok, hisz egészen másként fogalmazok, mint a hallgatótársaim. Ő volt az első biztatóm, támogatóm. Érdekes, hogy ezzel egy időben

mutatta meg Borbáth Erzsike a neki írt levelemet Ferenczes Istvánnak, aki közölte velem: tehetséges vagyok. Meg is írta becsületesen, hogy olvassak sokat, s azt is, hogy mit. A történet az első kötet megjelenésével ért véget, és egyben megnyitott egy másik fejezetet.

Budapesten – bár Ferenczes megszervezte nekem, hogy Nagy Gáspárral és sok más költővel kapcsolatba kerülhessek – először Végh Attilával ismerkedtem meg, akinek az édesanyjához jártam takarítani. Attila rendkívül kritikus, de kritikája építő, amire mindig nagy szükség van. Először a Napútnál és a

Moldvai Magyarországnál kezdtem publikálni a verseimet.

Hogy megmenekültem az általad joggal feltételezett csapdától, az a költői hitvallásomnak köszönhető. Ahol (mögém bújva s engem bábu-ként felhasználva) mártírnak vagy östehetségnek mondtak, onnan rögvést megszöktem. A dolog/képesség nem az én érdemem, a dicsőség sem az enyém. Ha az olvasó talál a verseim között olyat, amelyet érdemes olvasni, azzal a kör nálam bezárult. Egyébként pedig, számomra az írás (filozófiai értelemben) egzisztenciális kérdés.

– *Ady, Pilinszky egyértelműen, ők és mások hogyan hatottak költészetedre?*

– Azt hiszem, mindannyiunk életében vannak korszakok, amikor egy-egy téma/kérdés vagy szerző olvasmányaink közt nagyobb hangsúlyt kap. Így volt és van ez nálam is. Valóban volt egy Ady-kor-sza-

kom, de ez látszik legkevésbé verseimen. Nem inspirált, de muszáj volt Adyt olvasni. A Pilinszky-lírának viszont minden sora kihívást jelentett. Sokáig. Ma is. Pilinszky – olvasatomban – megtalálta a végpontot, amit végül visszahelyezett a misztériumba, az ismeretlenbe. Hervay Gizella – meglátásom szerint – mindvégig párbeszédben, lázadás-viszonyban maradt ezzel a végponttal. Az örök kérdések megszólaltatásában, a kérdésfelvetések formai tekintetében hozzájuk érzem közel magam és a saját hangom. És általában minden olyan vershez, alkotáshoz, amely szomorú. Hogy miért – ne kérdezd! Nem sorolom fel a nagy neveket, mindenki írt szomorú verset, tehát mindenkit föl kellene sorolni. Egy valamit emelnék csak ki: József Attila „anyás”/szerelmes verseit.

– *Honnan ered a lírádban megfogalmazott egzisztenciális szintre emelt magány-érzet, hová tartozol, s most, hogy szinte ugyanannyi ideig éltél Budapesten, mint Magyarfaluban, hol vagy otthon?*

– Ezzel a kérdéssel kapcsolatosan már jogosnak érzem a származásomra való hivatkozást, mint meghatározó körülményt. Gyermekkorom Magyarfalujában a természetfelettinek való teljes kiszolgáltatottságot tapasztaltam meg. Mindent, az égvilágon minden történetét a majdhogynem ószövetségi bosszúálló Istenként elképzelt szigorú, büntető Atyával magyaráztak. Nem tudtuk, hogy a világban létezik fogmosás, ha a fog fájt, az azt jelentette: az Istennek valami nem tetszett, s ezt a tudomásunkra hozta. (Kissé leegyszerűsítettem a dolgot). Gyermekként minden természeti jelenséget perszonalizáltunk. A helyi hit szerint a trascendens világ valósággal immanens, jelen van, aminek pedig mindenki alá van vetve. Ebben semmi kényszer nincs. Ez

tartotta, s tartja meg ma is a közöséget. Nekem – mint aki bepillantást nyerhetett a formai dolgok mögé (teológia), teljesen újjá kellett építenem a hitemet. Életem e szakaszában nagyon erős volt az egzisztenciális magány. Tulajdonképpen ma sincs másként, talán éppen a sűrűjében vagyok.

Hol vagyok otthon? Nehéz dolgot kérdezel! Az otthonom nyilván Magyarfalu, hiszen a családom ott él. Ugyanakkor az ember már egy nagyobb, tágabb közösségnek is a tagja, ami nem feltétlenül térhez kötött. Éppen ezért egy kicsit mindeütt idegen vagyok.

– *A hittel való viaskodásod, Istenhez fűződő viszonyod, profán és szakrális találkozásai verseidben kapcsolódik a moldvai magyar hitvilághoz? Mi vezetett az istenes verseidben megfogalmazott belső küzdelemhez?*

– A belső küzdelem, azt hiszem, a hit éretté válásának folyamatában az egyik, helyesebben az örök stádium. Hit dolgában – számomra – az egyetlen állandó a keresés, a vívódás. Ez esetben is egyszerűbb visszanyúlni az eredetelig – de csak kényelmi szempontból, hiszen valóban sajátos a moldvai vallásosság, de ez nem magyarázza meg az én személyes problémáimat. A nevelés/hagyomány révén az ember kap egy Isten-képet, amit aztán a saját élményeivel ütköztet vagy bővít, pontosít. Élete végéig. Számomra az, hogy van élet és van halál, egyértelművé tette azt, hogy a(z emberi) gondolkodás legnagyobb kihívása az Isten(-kérdés). Istenben pedig az a csodálatos, hogy bár nap mint nap kinyilatkoztatja Magát, végső soron titok, misztérium.

– *Ehhez az élményhez kapcsolódnak verseid főbb motívumai?*

– A legerősebb és leggyakoribb motívum – szerintem – a halál, az elmúlás, az elszakadás. Amely különösen akkor erősödik meg, amikor a stabilitás látszata fennáll.

Hogy ez miért van így, nem tudom, egzisztenciális fenyegetettség. És ez minden versben benne van.

– *Első kötetedhez képest a Karmaiból kihullajt nyelvezetében, szemléletében változásokat mutat, mintha költészeted tudatosabbá vált volna. Miben látod második köteted lírájának változását az első köteted verseihez képest? Kaptál-e építő kritikát, támogatást, megfogadható tanácsokat?*

– A legújabb versekben talán több a költészet, mint a nyers valóság, a mindennapi kicsinység; több a fogalom, az absztrakció finomabb. Egyértelműen tartózkodóbban és alázatosabban mozogok abban a (költői) világban, ami olykor elragad. Akkor, amikor az első kötet versei születtek, létszükséglet volt, hogy „kiabálhassak” – természetesen nem akárhogyan és akármikor, hanem a költészet nyelvén, a költészet eszközeivel. Nem tudtam, mi a bajom – ez indokolja a szertelenséget a szövegekben. Kerestem a költészet „társaságát”; kértem, hogy sírjon, kiabáljon, legyen velem. Az első kötet anyaga annak a történetnek a következménye, amelynek átélését bármennyire is próbáltam megkerülni, kihagyni, másra ruházni, nem lehetett. Ez a személyes létre-ébredés, s az arra való reflexió volt. Ezért érdekes és értékes számomra ez a szövegtörzspusz.

Igen, a *Karmaiból kihullajt* alakulásában a kritika is szerepet játszott, amelyet hol hálával, hol rácsodálkozással vagy éppen értetlenkedéssel olvasok. Nem csak én, kritikásaim is közvetlen úton járnak. Persze, én vagyok a milliomodik típusa az irodalmi kánon valamely kategóriájának, de a történelmi körülmények mégis minden időben egy kicsit változnak.

A második kötet anyagában nagyobb arányú a letisztult költészet. Ezért is dobtam el a kockát akkor, amikor a kötetcímből és a versekből

mellőztem a csángó kifejezést. Az viszont érdekes, hogy éppen az első kötet olvasói visszajelzései bátorították erre a döntésre.

– *Második köteted verseiről Arany Jánosnak az az elvárása jutott eszembe, hogy a vers nem tűrhet egyetlen fölösleges betűt sem. A lényegyet célzod, esetleg tudatosabbá vált költészeted?*

– Az ember mindig más-más tudati, érzelmi állapotban ír. A formát mindig az írás kiváltó oka határozza meg. De van ebben tudatosság is. Olyan fajta tudatosság, amikor az embernek be kell látnia, hogy a szavak között helyet kell adni a csöndnek; a sorok közé kell engedni hiányos tudásunk foltjait; s végső soron el kell engednünk

azt, amiről úgy gondoltuk, a markunkban van, de amikor kinyitjuk tengerünket, tekintetünkre a semmi válaszol, hisz már rég nincs ott a Valami. Ez nem valamiféle írás-módszer, csak a kérdésre adott pillanatnyi válasz. A művészet, pontosabban az ihlet számomra egy átlényegült állapot, tehát túlmutat a nyelven, egészében nem ragadható meg. Egyúttal azt is elárultam, hogy számomra az írás nem technika és nem mesterség. Helyesebben mindez szükséges, de önmagában elégtelen.

– *Mintha Visky András Hóbaglyához hasonlóan egy ágon ülnél, s onnan szemlélnéd a világméretű pusztulást. Ugyanakkor nem maradsz szemlélő, új genezist, új megváltást sürgetsz, elégikusan, néha iróniával szemléled a megtett utat. Fontosnak tartod léttapasztalatod megosztását másokkal vagy Kosztolányihoz ha-*

sonlóan a verset e léttapasztalat megnyilatkozásának tartod?

– Igen, az ember olykor nevet, máskor sír azon, hogy mit hogyan tesz, azon, hogy milyen is a világ. Szemlélem a világpusztulást, ennek hangot is adok, de ezzel együtt azt is gondolom, hogy világpusztulásnak mondott világleírás mindig volt, nem

A 2007-es könyvhéten Somos Bélával

új keletű. Alapvető egzisztenciális tapasztalatunk az, hogy időben élünk, tehát változunk. A változás nem csak természetes, hanem törvényszerű is. Mihez képest beszélünk tehát pusztulásról? Sokkal inkább az volna a feladatunk, hogy a mindenkori kor nyelven szolgáljuk és kínáljuk fel a jót, a szépet. Az értékek relativizálása természetesen távol áll tőlem!

– *Úgy tudom, elkészült a harmadik köteted is, abban is tartogatsz meglepetéseket? Mennyiben befogadó alkotásaidra most az irodalmi élet, vannak olvasóid otthon is?*

– Jó dolog kellemes meglepetést okozni. Én ilyet nem remélek, hiszen ahány olvasó, annyi ízlés, kissé kockázatos ehhez viszonyítani, mérni a versírást. Azt azonban meg kell jegyeznem, hogy a korábban teljesen hiányzó, de az utóbbi egy-két évben intenzívvé vált irodalmi események

(találkozók, felolvasóestek) jelenléte az életemben, elmélyítette a költői éntudatot. Önmagam kívülről szemlélése mellett már a soha nem sejtett játékoság is megjelenik.

Ha az irodalmi élet irántam való nyitottságát/nyitását a meghívásokban és a reflexiók/kritikák közlésében mérjük, akkor azt hiszem, átlagos, közép szinten vagyok. Nem vagyok egészen névtelen, de sztár sem.

Igen, otthoniak is olvasnak. Kevesen, de úgy érzem, még erre sem vagyok méltó.

– *Prózát is írsz, mely erős szálakkal kötődik szülőföldedhez. Mi vezetett a próza felé?*

– Amikor egy vers dacol velem, akar is meg nem is, akkor átcsapok prózába, mert úgy érzem, ott lazábbak, átjárhatób-

bak a fizikai és a metafizikai határok. A jelenség másik oldala az, hogy az otthoni élményeket, történeteket valami miatt elsősorban prózában tudom megfogalmazni. Hogy ez miért van így, biztosan könnyen megmagyarázható, de én még nem érzem úgy, hogy válaszom megérett a megfogalmazásra.

– *Milyen terveid vannak?*

– Az ember sokat gondolkodik arról, hogy mi mindent kellene tennie, de én nem tudok elvonatkoztatni attól a ténytől, hogy a lét nem rajtam múlik, bármikor bekövetkezhet a vég. Így nem szokásom a merev tervezés. Szürkén és egyszerűen azt kívánom, úgy járjak a földön, hogy fél szemmel mindig az égre tekintsek, s ha olykor elesem, ne legyek rest felállni, újra kezdeni...

Ekler Andrea